

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Východiskový materiál za oblasť

práv dieťaťa

k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv

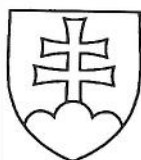
v Slovenskej republike

(schválené uznesením Výboru pre deti a mládež č. 37 zo dňa 15. apríla 2014)

JUDr. Ján Richter
minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR
predseda Výboru pre deti a mládež

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Richter', written over the printed name and title.

Bratislava 2014

UZNESENIE
Výboru pre deti a mládež

č. 37
z 15. apríla 2014

**k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv
v Slovenskej republike týkajúcej sa práv detí**

číslo materiálu: 10055/2014-M_SSV

predkladateľ: Ondrej Gallo, druhý podpredseda Výboru pre deti a mládež

Výbor pre deti a mládež

A. berie na vedomie

- A.1. závery odborného podujatia k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa práv detí

B. schvaľuje

- B.1. podkladový materiál vypracovaný pracovnou skupinou pre prípravu a finalizáciu časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa práv detí

C. odporúča

redakčnému tímu

- C.1. zohľadniť pri príprave Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike čiastkové strategické zámery v oblasti podpory a ochrany práv detí formulované v Národnom akčnom pláne pre deti na roky 2013-2017, podkladový materiál vypracovaný pracovnou skupinou pre prípravu a finalizáciu časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa práv detí a závery odborného podujatia k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike týkajúcej sa práv detí

Východiskový materiál
k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike
PRÁVA DIEŤAŤA¹

Aktuálny stav

Ústava SR v prvom odseku článku 12 druhej hlavy „Základné práva a slobody“ ustanovuje, že ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach, t.j. nielen v právach základných, ale aj v tých, ktoré sú upravené v právnych predpisoch nižšej právnej sily, najmä v zákonoch, a ktoré bližšie upravujú realizáciu základného práva prípadne slobody. Právna úprava ľudských práv vychádza z uznania rovnakej hodnoty a dôstojnosti každej ľudskej bytosti a z toho, že od spoločnosti (reprezentovanej štátom) a každej právnickej osoby a fyzickej osoby sa očakáva nielen uznanie ľudských práv, ale aj ich dodržiavanie.

Základ právneho postavenia dieťaťa sa odvodzuje od ústavného práva – čl. 41 ods. 1 Ústavy SR priznáva okrem ochrany inštitútu manželstva, rodičovstva a rodiny ústavnú ochranu aj deťom a mladistvým. Slovenská ústava zároveň, za ústavou stanovených podmienok, priznáva prednosť niektorých druhov medzinárodných zmlúv, vrátane medzinárodných dohovorov o ľudských právach a slobodách² pred zákonmi Slovenskej republiky. Medzinárodnou zmluvou o ľudských právach a základných slobodách, ktorá je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky a má prednosť pred zákonom, nakoľko zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd, je aj Dohovor OSN o právach dieťaťa.

Zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „antidiskriminačný zákon“) boli prevzaté do vnútroštátneho právneho poriadku Slovenskej republiky smernica Rady EÚ 2000/43/EC o rovnakom zaobchádzaní bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod a smernica Rady EÚ 2000/78/EC, ktorou sa ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani. Tento zákon upravuje uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania a ustanovuje prostriedky právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu tejto zásady. Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z rôznych dôvodov, o. i. aj z dôvodu veku.³ Antidiskriminačný zákon konkretizuje obsah ustanovení o rovnosti a nediskriminácii, ktoré sú zakotvené tak v Ústave Slovenskej republiky, ako aj medzinárodných zmluvách.

¹ Dieťaťom sa na účely tohto materiálu rozumie dieťa v zmysle ustanovenia článku 1 Dohovoru - dieťaťom sa rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr

² Sukcedovaním Slovenskej republiky – Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR o uskutočnení notifikácie sukcesie SR do mnohostranných zmluvných dokumentov, ktorých depozitárom je generálny tajomník OSN č. 53/1994 Z. z.

³ V súlade s § 2a ods. 1 antidiskriminačného zákona diskriminácia je priama diskriminácia, nepriama diskriminácia, obťažovanie, sexuálne obťažovanie a neoprávnený postih; diskriminácia je aj pokyn na diskrimináciu a nabádanie na diskrimináciu.

Základným dokumentom, ktorý by mal byť pri príprave Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike za oblasť práv dieťaťa zohľadnený, je Dohovor OSN o právach dieťaťa. Neoddeliteľnou súčasťou Dohovoru OSN o právach dieťaťa sú jeho opčné protokoly - Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch, Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení.

Výbor OSN pre práva dieťaťa zdôrazňuje veľký význam zavedenia všeobecných princípov Dohovoru do národnej legislatívy, pričom žiada, aby štáty komplexne preskúmali vnútroštátne právne predpisy a príslušné správne usmernenia a takto zaručili ich úplný súlad s Dohovorom. Pri preverovaní sa musí prihliadať nielen na jednotlivé články Dohovoru, ale treba postupovať holisticky, s prihliadnutím na vzájomnú závislosť a neoddeliteľnosť ľudských práv. Preskúvanie musí prebiehať nepretržite, nie jednorazovo, pričom sa musí venovať pozornosť nielen pripravovaným ale aj už existujúcim právnym predpisom.

Je veľmi dôležité, aby bol proces preskúvania zabudovaný do spôsobu fungovania všetkých relevantných ministerstiev, ale zároveň je vhodné uskutočňovať aj nezávislé preskúvanie napr. prostredníctvom parlamentných výborov, národných inštitúcií pre ľudské práva, mimovládnych organizácií, dotknutých detí, mládeže a iných (základom je zabezpečiť úplný súlad domácich právnych predpisov s Dohovorom spolu s priamym a riadnym uplatňovaním zásad a ustanovení Dohovoru).

Najkomplexnejšie a podrobné informácie o zabezpečení práv uznaných Dohovorom o právach dieťaťa a o pokroku, ktorý sa dosiahol pri používaní týchto práv poskytuje Slovenská republika ako zmluvná strana dohovoru v pravidelných intervaloch Výboru OSN pre práva dieťaťa - Východisková správa Slovenskej republiky bola schválená v roku 1998. Slovensko obhajovalo Východiskovú správu 3. októbra 2000 na 25. zasadnutí Výboru OSN pre práva dieťaťa, Druhá periodická správa bola schválená v roku 2006 a Slovensko obhajovalo Druhú periodickú správu 22. mája 2007 počas 45. zasadnutia Výboru OSN pre práva dieťaťa. Konsolidovaná tretia, štvrtá a piata periodická správa za obdobie rokov 2007 – 2012 bola schválená v júli 2013.

Podrobný popis legislatívnych aj nelegislatívnych opatrení na zabezpečovanie práv dieťaťa obsahujú práve vyššie uvedené správy (dostupné: <http://www.employment.gov.sk/vybor-pre-deti-a-mladez-dokumenty.html>)

Základným nástrojom pre cielený a koordinovaný postup pri napĺňaní záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa a jeho opčných protokolov⁴ na národnej úrovni, je Národný akčný plán pre deti na roky 2013-2017 (ďalej len „Národný akčný plán pre deti“).

⁴ vrátane odporúčaní Výboru OSN pre práva dieťaťa adresovaných SR či pri istej miere zovšeobecnenia adresovaných iným hodnoteným krajinám, využívajúc tieto ako vodítko najmä v období medzi dvoma hodnotiacimi kolami

Vzhľadom na skutočnosť, že Slovenská republika doposiaľ neriešila otázku zámerov ľudsko-právnej politiky štátu formou ucelenej stratégie, predstavuje pre oblasť práv detí Národný akčný plán pre deti nielen súbor opatrení (konkrétnych úloh nelegislatívneho aj legislatívneho charakteru) na dosahovanie pokroku v oblasti práv detí, ale súčasťou tohto materiálu je aj vymedzenie strategického zámeru a čiastkových strategických zámerov na ktorých je plán dosahovania pokroku v oblasti práv detí Slovenskej republiky založený.

Strategickým zámerom Národného akčného plánu pre deti je, prostredníctvom úloh a opatrení v ňom obsiahnutých, prispieť ku budovaniu a rozvoju uceleného a účinného systému na ochranu práv a záujmov detí a zabezpečiť dosahovanie pokroku pri uplatňovaní a ochrane práv a záujmov detí. V súlade s týmto zámerom boli čiastkové strategické zámery v oblasti podpory a ochrany práv detí formulované nasledovne:

1. posilňovanie a upevňovanie postavenia dieťaťa ako nositeľa práv a ľudskej bytosti s vlastnou dôstojnosťou a rozvíjajúcimi sa schopnosťami a názormi;
2. podpora a rozvoj kompetencií rodiny ako prirodzeného prostredia pre rast a blaho dieťaťa a podpora pozitívneho rodičovstva;
3. prijímanie a realizovanie opatrení legislatívneho a nelegislatívneho charakteru založených na poznaní a reflektujúcich na nové požiadavky medzinárodných dokumentov a praxe;
4. koordinácia politik týkajúcich sa detí na všetkých úrovniach - v horizontálnej a vertikálnej rovine;
5. inštitucionálne zabezpečenie implementácie Dohovoru a jeho opčných protokolov, vrátane adekvátneho personálneho a finančného krytia;
6. monitorovanie a priebežné hodnotenie efektívnosti vo všetkých oblastiach záujmu podľa Dohovoru;
7. cieľavedomé rozvíjanie praxe podporujúcej upevňovanie pozitívnych činiteľov podporujúcich nediskriminačné zaobchádzanie s deťmi a osobitných opatrení pre zvlášť ohrozené skupiny detí;
8. zabezpečenie deťom prístupu k účinným prostriedkom nápravy v prípade porušenia ich práv, berúcich do úvahy potrebu citlivého prístupu k dieťaťu;
9. podpora medziodborovej spolupráce a zvyšovanie odbornej prípravy a profesionality odborníkov pracujúcich s deťmi;
10. zvyšovanie povedomia a informovanosti o všetkých oblastiach dohovoru medzi deťmi a verejnosťou.

V roku 2014 bol prijatý nový strategický dokument verejnej politiky zameraný na ochranu detí pred násilím. Historicky ide o prvý pokus systematizovať problematiku ochrany detí pred násilím. Národná stratégia na ochranu detí pred násilím⁵ vychádza z identifikovania slabých stránok a rizík politiky ochrany detí pred násilím. Dôležitou súčasťou procesu tvorby stratégie bola realizácia výskumu Reprezentatívny výskum prevalencie násillia páchaného na deťoch v Slovenskej republike (hlavné zistenia výskumu sú súčasťou stratégie, neboli

⁵ Uznesenie Vlády SR 24/2014 z 15. januára 2014

zatiaľ publikované ako samostatná výskumná správa), zameraného na stav výskytu týrania, sexuálneho zneužívania a zanedbávania detí.

S ohľadom na viacrozmernosť problematiky násilia páchaného na deťoch a veľký počet zodpovedných subjektov pôsobiacich pri ochrane detí pred násilím v rôznych oblastiach je základným strategickým zámerom Slovenskej republiky dosiahnutie kvalitatívnej zmeny vo vnímaní a riešení násilia páchaného na deťoch dôsledným prepojením a zintegrovaním čiastkových politík do efektívneho a funkčného mechanizmu pre komplexné a systematické riešenia násilia páchaného na deťoch.“ Strategické zámery sú formulované do piatich základných strategických cieľov: vytvorenie Národného koordinačného rámca pre riešenie násilia páchaného na deťoch; zabezpečenie systematického monitorovania a hodnotenie systémov ochrany detí pred násilím; predchádzanie inštitucionálnemu a systémovému porušovaniu práv dieťaťa; zabezpečenie profesionality a kvalitu výkonu politík; zvyšovanie informovanosť o problematike násilia páchaného na deťoch.

Ratifikovaním Dohovoru o právach dieťaťa na seba Slovenská republika prevzala povinnosť zabezpečiť vykonávanie ustanovení Dohovoru v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. V snahe napomôcť štátom pri vykonávaní dohovoru popísal Výbor OSN pre práva dieťaťa širokú škálu opatrení na účinné vykonávanie Dohovoru⁶- opatrenia v oblasti legislatívy, opatrenia na podporu vytvárania štátnych aj nezávislých koordinačných a monitorovacích orgánov (so zameraním na deti a ich potreby), komplexného zberu údajov, zvyšovania povedomia, vzdelávania a realizácie vhodných politík, služieb a programov.

Článok 3 odsek 1 Dohovoru o právach dieťaťa zaručuje dieťaťu právo na posúdenie jeho alebo jej najlepších záujmov a ich prvoradé zohľadnenie pri akýchkoľvek krokoch alebo rozhodnutiach, ktoré sa ho týkajú, tak vo verejnej, ako aj v súkromnej sfére. Výbor OSN pre práva dieťaťa označil článok 3 ods. 1 za jednu zo štyroch základných zásad Dohovoru pre interpretáciu vykonávania všetkých práv dieťaťa, z čoho pre Slovenskú republiku ako zmluvnú stranu Dohovoru o právach dieťaťa vyplýva zásadná právna povinnosť vo všetkých veciach ktoré sa priamo alebo nepriamo týkajú dieťaťa/detí zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa, pričom najlepší záujem dieťaťa je individuálnym aj kolektívnym právom detí. Najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa (pri príprave právnych predpisov, politík a ich vykonávaní na všetkých úrovniach), t.j. najlepší záujem dieťaťa sa nesmie podľa Komentára výboru OSN č. 14 posudzovať na rovnakej úrovni s inými hľadiskami.

Zabezpečenie toho, aby hľadisko dieťaťa bolo prvoradým pri príprave právnych predpisov a politík a ich vykonávaní na všetkých úrovniach, si vyžaduje kontinuálny proces hodnotenia vplyvu na práva dieťaťa (CRIA – z angl. *child rights impact assessment*), ktorý by umožnil predvídať vplyv akéhokoľvek navrhovaného zákona, politiky alebo rozpočtovej alokácie na deti (a ich rodinu), mieru využívania ich práv a vyhodnotiť skutočný vplyv ich

⁶ Všeobecný komentár Výboru OSN pre práva dieťaťa č. 5

implementácie. CRIA by malo byť zabudované do procesov štátu na všetkých úrovniach už na počiatku prípravy politik a iných všeobecných opatrení.

Medzinárodné záväzky, ktoré má naplniť SR/odporúčania medzinárodných orgánov

Nakoľko Dohovoru o právach dieťaťa sa ako súčasť právneho poriadku Slovenskej republiky venovala podrobnejšie úvodná časť, v kapitole medzinárodných záväzkov je priestor venovaný záväzkom a odporúčaniam mimo rámca Organizácie spojených národov.⁷

Európska únia

Základ pre podporu a ochranu práv dieťaťa vo vnútorných a vonkajších politikách Európskej únie položila Komisia prijatím oznámenia „K stratégii EÚ v oblasti práv dieťaťa“⁸ V nadväznosti na prijatie oznámenia vytvorila Komisia dve štruktúry na posilnenie schopnosti inštitúcií EÚ riešiť problematiku práv dieťaťa: Európske fórum o právach dieťaťa, a post Koordinátorky komisie pre práva dieťaťa. V januári 2013 bola táto štruktúra rozšírená o neformálnu expertnú skupinu, stretnutia ktorej sú organizované cca tri až štyrikrát ročne.

Významným medzníkom z hľadiska uplatňovania a mainstreamingu práv dieťaťa v EÚ bolo prijatie Lisabonskej zmluvy. Pred Lisabonskou zmluvou záviseli aktivity EÚ v tejto oblasti na všeobecnej povinnosti rešpektovať základné práva a na trojpilierovej štruktúre, kde ochrana detí spadala predovšetkým do tzv. tretieho piliera týkajúceho sa policajnej a súdnej spolupráce v trestných veciach. Až Lisabonská zmluva výslovne stanovila ochranu práv dieťaťa ako jeden z cieľov Európskej únie (článok 3 ods. 3 Zmluvy o EÚ) a integrovala Chartu základných práv do právneho rámca EÚ, v dôsledku čoho sa Charta, teda aj ochrana práv dieťaťa (článok 24), stala súčasťou primárneho práva a tým aj priamo záväznou pre všetky inštitúcie EÚ a členské štáty.

V rámci EÚ je ochrana základných práv zaistená dvojúrovňovým systémom: vnútroštátnym systémom založeným na ústavách členských štátov a medzinárodných právnych záväzkoch, ako je napr. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (EDLP), a systém EÚ založený na Charte, ktorá sa uplatňuje len vo vzťahu k činnostiam inštitúcií EÚ alebo pri uplatňovaní práva EÚ členskými štátmi.

Lisabonská zmluva udelila Súdnemu dvoru EÚ všeobecnú právomoc v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a podpora ľudských práv sa stala jednou z kľúčových priorít vo vonkajších vzťahoch EÚ. Podpora a ochrana základných práv je dôležitým prvkom predvstupovej pomoci a európskej susedskej politiky.

⁷ S cieľom informovať o dosiahnutej miere pokroku pri naplňaní prijatých záväzkov predkladajú jednotlivé krajiny pravidelné správy Výboru OSN pre práva dieťaťa v Ženeve. Tím expertov OSN v nadväznosti na vyhodnotenie predloženej písomnej správy, interaktívneho dialógu vedeného so zástupcami štátu ako aj s MVO, adresuje krajinám odporúčania, ktoré sa štáty zaväzujú v ďalšom období postupne naplňovať

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0367:FIN:SK:PDF>

Program EÚ v oblasti práv dieťaťa predstavuje komplexný program činností na obdobie rokov 2011 – 2014 súvisiaci s posilneným záväzkom všetkých inštitúcií a členských štátov EÚ v oblasti práv dieťaťa, obsiahnutom v Lisabonskej zmluve a Charte základných práv EÚ. Program ďalej rozvíja Stratégiu (2006) a stanovuje 11 konkrétnych opatrení, ktoré majú prispieť k účinnému uplatňovaniu a ochrane práv dieťaťa; v zmysle programu majú byť politiky EÚ, ktoré priamo alebo nepriamo ovplyvňujú deti, navrhované, implementované a monitorované tak, aby zohľadňovali zásadu najlepších záujmov dieťaťa⁹. Skúsenosti s implementáciou Stratégie (2006) poukázali na značný nedostatok oficiálnych údajov, ktoré by boli spoľahlivé a vhodné na porovnanie, čo predstavovalo vážnu prekážku pri tvorbe a implementácii politík EÚ.

Rada Európy

Slovenská republika podpísala dňa 9. septembra 2009 Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnymi vykorisťovaniami a sexuálnym zneužívaním, ktorý bol prijatý v Lanzarote dňa 25. októbra 2007 (ďalej len „Dohovor z Lanzarote“). Ustanovenie článku 7 dohovoru upravuje preventívne intervenčné programy alebo opatrenia, ktoré majú prijať zmluvné strany dohovoru. Uvedené programy alebo opatrenia, ktoré sú zamerané na vyhodnotenie a predchádzanie rizika spáchania trestných činov proti rodine a mládeži a iných trestných činov, ktoré predstavujú závažné porušenie práv dieťaťa, sú obsahom Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti na roky 2012-2015. Stratégia bola schválená uznesením vlády SR č. 807 zo 14. decembra 2011: a hlavným gestorom úlohu je rezort vnútra.

Ministerstvo spravodlivosti SR na základe čiastkových právnych analýz Dohovoru z Lanzarote predložených ostatnými vecne príslušnými rezortmi vrátane Generálnej prokuratúry SR predložilo v roku 2013 do legislatívneho procesu návrh novely Trestného zákona a návrh novely Trestného poriadku.

Inštitucionálne zabezpečenie

Rámec inštitucionálneho zabezpečenia práv detí uznaných deťom Dohovorom o právach dieťaťa sa vzhľadom na široký záber ľudských práv a slobôd priznaných deťom vyznačuje mimoriadnou členitosťou subjektov. Najucelenejšiu predstavu a štruktúru subjektov (štátnych, samosprávnych, mimovládnych a pod.) a ich pôsobnosti, postavení v oblasti zabezpečovania konkrétnych práv detí podáva Národný akčný plán pre deti. Okrem týchto inštitúcií existujú inštitucionálne mechanizmy ktorých úlohou je podporovať presadzovanie, ochranu a zabezpečenie plného a rovnakého využívania všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými deťmi.

⁹ Oznámenie Komisie: Program EÚ v oblasti práv dieťaťa, KOM(2011) 60 v konečnom znení, k dispozícii na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0060:sk:NOT>. Stav plnenia k 17. 9. 2013 http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/eu_agenda_state_of_play_2013_en.pdf

Ako už bolo uvedené, rolu strešného koordinátora plnenia úloh obsiahnutých v akčnom pláne plní sekretariát Výboru pre deti a mládež. Výbor pre deti a mládež je súčasťou Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Plní úlohy s cieľom zabezpečiť splnenie záväzkov Slovenskej republiky pri implementácii práv dieťaťa ustanovených Dohovorom o právach dieťaťa. Chráni záujmy dieťaťa a podporuje participáciu detí a mládeže pri tvorbe politík a opatrení, ktoré sa ich týkajú. Sekretariát Výboru je orgánom zodpovedným za tvorbu Národného akčného plánu pre deti. Zároveň je zodpovedný za monitoring jeho implementácie.

Na ochrane práv detí sa podieľajú v Slovenskej republike dve nezávislé inštitúcie

- *Verejný ochranca práv* je nezávislý orgán Slovenskej republiky, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom sa podieľa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom. Túto pôsobnosť vykonáva v prospech všetkých obyvateľov – teda aj detí. V posledných troch rokoch vydala verejná ochrankyňa práv viacero správ týkajúcich sa ochrany práv detí¹⁰
- *Slovenské národné stredisko pre ľudské práva* je národný inštitút pre ochranu a podporu ľudských práv zriadený na základe Medzinárodnej dohody medzi vládou Slovenskej republiky a Organizáciou Spojených národov o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva¹¹. Základnými úlohami strediska je monitorovanie a hodnotenie dodržiavania ľudských práv, vrátane práv dieťaťa, realizácia vzdelávacích aktivít a informačných kampaní a realizácie výskumov a prieskumov na poskytovanie údajov v oblasti ľudských práv. Stredisko zároveň zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie.

V Slovenskej republike v oblasti ochrany práv detí významne pôsobia rôzne mimovládne organizácie a to tak mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti praktického výkonu politík ako aj mimovládne organizácie ktorých cieľom je presadzovanie, ochrana a zabezpečenie plného a rovnakého využívania všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými deťmi¹². Mimovládne organizácie sú integrálnou súčasťou systému ochrany práv detí na Slovensku.

¹⁰ <http://www.vop.gov.sk/files/Sprava%20VOP-Vzdelavanie%20Romov.pdf>

<http://www.vop.gov.sk/files/Sprava%20VOP-KO.pdf>

<http://www.vop.gov.sk/files/Reedukacne%20centrum%20Hlohovec-sprava%20VOP.pdf>;

<http://www.vop.gov.sk/files/Reedukacne%20centrum%20Solosnica-sprava%20VOP.pdf>;

http://www.vop.gov.sk/files/Sprava_Cerencany.pdf;

<http://www.vop.gov.sk/files/Reedukacne%20centrum%20Zlate%20Moravce-sprava%20VOP.pdf>;

<http://www.vop.gov.sk/files/Reedukacne%20centrum%20Backov-sprava%20VOP.pdf>;

<http://www.vop.gov.sk/files/Reedukacne%20centrum%20Spissky%20Hrhov-sprava%20VOP.pdf>

¹¹ Zákon 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva

¹² okrem iného spracovávajú tzv. alternatívnu správu - ako istú protiváhu k štátom predkladanej periodickej správe na Výbor OSN pre práva dieťaťa.

V kontexte vykonávania ustanovení dohovoru bude nevyhnutné zohľadniť v celoštátnej stratégii ratifikáciu (OPCP) Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa a o procedúre oznámení¹³. Na rozdiel od prvých dvoch substantívnych opčných protokolov o účasti detí v ozbrojených konfliktoch a o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii, tretí opčný protokol má procedurálny charakter.

Tento protokol je univerzálnou medzinárodnou zmluvou, zakotvujúcou možnosť a postup podávania oznámení (sťažností) zo strany jednotlivcov, skupiny jednotlivcov alebo v mene jednotlivca či skupiny jednotlivcov, vďaka ktorému sa bude možné v prípadoch porušenia práv vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa alebo jeho substantívnych opčných protokolov obrátiť na Výbor OSN pre práva dieťaťa. Zakotvením podmienky vyčerpania všetkých dostupných a účinných vnútroštátnych prostriedkov nápravy zároveň tento protokol podporuje vytvorenie či udržanie vhodných národných mechanizmov umožňujúcich dieťaťu, ktorého práva boli porušené, nápravu na vnútroštátnej úrovni. Protokol má veľký význam z hľadiska činnosti súdov a všetkých orgánov verejnej moci, ktoré sa svojou činnosťou môžu dotknúť práv dieťaťa.

Na základe záverov rokovaní Výboru pre deti a mládež a následne aj Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť sa o.i. aj pre efektívnu implementáciu protokolu pripravuje zriadenie národného mechanizmu umožňujúceho deťom predkladať sťažnosti v prípade porušenia ich práv. Táto iniciatíva bude predmetom samostatného legislatívneho zámeru.

Priority a odporúčania do budúcnosti

Zadanie pripraviť Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike je okrem iného motivované úsilím o zjednotenie systému ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike tak, aby sa obsah úloh a cieľov formulovaných v platných programových a strategických dokumentoch vzájomne neprekrýval, ale naopak, aby sa jednotlivé činnosti a aktivity dopĺňali a vytvárali pridanú hodnotu. Nakoľko príprava Národného akčného plánu pre deti časovo predchádzala príprave stratégie, bola zároveň požiadavka komplementarity k ostatným opatreniam, ktoré sa plnia prostredníctvom iných národných akčných plánov, programov, koncepcií alebo stratégií zohľadnená už pri jeho koncipovaní. Ich každoročne aktualizovaný prehľad uvádza Príloha č. 3 Národného akčného plánu pre deti

Vzhľadom na vyššie uvedené neobsahuje tento východiskový podklad duplicitne odporúčanie strategických zámerov pre Celoštátnu stratégiu, je však možné identifikovať niekoľko konkrétnych bodov, ktoré je potrebné premietnuť v pripravovanom strategickom materiáli:

¹³ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení bol zatiaľ ratifikovaný 10 krajinami, spomedzi členských štátov EÚ len Nemeckom, Portugalskom, Španielskom a Slovenskom. Do platnosti vstúpi 14. apríla 2014

1. **Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť prierezovým princípom pripravovanej celoštátnej stratégie; zároveň napĺňanie čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa t.j. uplatňovanie koncepcie najlepšieho záujmu dieťaťa v jej troch zložkách (základné právo¹⁴, základný interpretačný právny princíp¹⁵, procesné právo¹⁶) musí byť premietnuté do strategických cieľov celoštátnej stratégie.**

V súvislosti s výstupmi pracovnej skupiny pre oblasť práv dieťaťa a verejnou konzultáciou k tomuto materiálu je potrebné uviesť, že v oboch prípadoch bolo zdôrazňované najmä rešpektovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa, tak ako je definovaný v rámci Dohovoru o právach a dieťaťa a v rámci Všeobecného komentára č. 14 (o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu), ako prierezového princípu, na ktorý je nutné prihliadať pri tvorbe politik a legislatívy týkajúcich sa práv dieťaťa. Uplatňovanie tohto princípu je mimoriadne dôležité aj pre efektívne prepojenie vyššie formulovaných cieľov na celospoločenský kontext a pre dosahovanie pokroku pri implementácii práv dieťaťa.

2. **Princíp a zároveň právo dieťaťa byť vypočuté (t.j. právo na vypočutie a na to, aby jeho názory boli náležite zvážené) musí byť prierezovým princípom pripravovanej celoštátnej stratégie a zároveň napĺňanie článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa t.j. uplatňovanie práva dieťaťa byť vypočuté vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú musí byť premietnuté do strategických cieľov celoštátnej stratégie.**

Význam Dohovoru o právach dieťaťa spočíva nielen v poskytnutí (medzinárodných) právnych záruk vo vzťahu k vymedzenému katalógu osobitných práv dieťaťa, z ktorého čerpá aj národná legislatíva, ale najmä v zmene postoja a primárnom uznaní dieťaťa ako autonómneho *nositeľa* práv. Dieťa prestalo byť vnímané len ako objekt ktorý je potrebné pre jeho zraniteľnosť chrániť, ale pristupuje sa k nemu už aj ako k subjektu, ktorý je schopný, s ohľadom na stupeň

¹⁴ Právo dieťaťa na posúdenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu a jeho prvoradé zohľadnenie v situácii, keď sa s cieľom rozhodnúť o danej veci posudzujú rôzne záujmy, a záruka, že toto právo bude vykonané vždy, keď pôjde o rozhodnutie týkajúce sa dieťaťa, skupiny identifikovaných alebo neidentifikovaných detí alebo o deti všeobecne. Článok 3 ods. 1 zakladá vnútornú povinnosť pre zmluvné štáty Dohovoru, je priamo uplatniteľný (samovykonateľný) a je možné sa naň odvolať na súde.

¹⁵ Ak môže mať právne ustanovenie viac výkladov, treba uprednostniť výklad, ktorý najúčinnejšie slúži najlepšiemu záujmu dieťaťa. Rámcom pre výklad sú práva zakotvené v Dohovore a jeho Opčných protokoloch.

¹⁶ Kedykoľvek treba prijať rozhodnutie, ktoré ovplyvní konkrétne dieťa, identifikovanú skupinu detí alebo deti všeobecne, rozhodovací proces musí zahŕňať posúdenie možného vplyvu (pozitívneho alebo negatívneho) rozhodnutia na dané dieťa alebo deti. Posúdenie a určenie najlepšieho záujmu dieťaťa si vyžaduje procedurálne záruky. Odôvodnenie rozhodnutia musí, navyše, preukázať explicitné zohľadnenie práva. V tejto súvislosti musia zmluvné štáty Dohovoru vysvetliť, akým spôsobom bolo rešpektované právo v rozhodnutí, tzn. čo sa považuje za konanie v najlepšom záujme dieťaťa, na akých kritériách sa zakladá a akú váhu mali najlepšie záujmy dieťaťa v porovnaní s ostatnými záujmami, či už v prípade širokých otázok politiky, alebo v individuálnych prípadoch.

svojho psychického a fyzického vývoja reflektovať na situáciu, svoje okolie a podieľať sa na rozhodovaní vo veciach, ktoré sa ho týkajú.

3. **V Slovenskej republike nie je určený gestorský (koordinačný) orgán pre OPCP a Celoštatna stratégia by mala tento nedostatok doriešiť**
4. **Súčasťou strategických cieľov Celoštatnej stratégie by malo byť konštituovanie/zriadenie nezávislého národného mechanizmu umožňujúceho deťom predkladať sťažnosti v prípade porušenia ich práv**
5. **V strategických cieľoch Celoštatnej stratégie je potrebné zakomponovať potrebu relevantnej komunikácie cieľov a podstaty medzinárodných ľudsko-právnych dokumentov zameraných na ochranu práv detí a to tak tých, ktorými je už Slovenská republika viazaná ako aj tých v prípadoch ktorých Slovenská republika zvažuje prijať záväzky smerom k verejnosti s utvorením priestoru na diskusiu - proces prípravy tohto materiálu poukázal na skutočnosť, že implementácia niektorých medzinárodných ľudsko-právnych dokumentov zameraných na ochranu práv detí v Slovenskej republike, si vyžaduje širšiu celospoločenskú diskusiu. Obdobne sa uvedené týka niektorých tém, ktoré boli predmetom prípravných rokovaní pracovnej skupiny Výboru pre deti a mládež pre prípravu a finalizáciu časti Celoštatnej stratégie (náboženská sloboda a sloboda svedomia, elektronizácia zdravotnej dokumentácie), či odborného podujatia (otázka sexuálnej výchovy, problematika "tradičnej rodiny", úloha médií, výchova k rodičovstvu, etc.).¹⁷**
6. **Stratégia pre ľudské práva by mala obsahovať požiadavku na úpravu dotačnej politiky SR tak, aby umožnila udržateľným spôsobom realizovať aktivity, ktoré reflektujú záväzky vyplývajúce z Dohovoru o právach dieťaťa a súvisiace odporúčania Výboru OSN pre práva dieťaťa, osobitne princíp najlepšieho záujmu dieťaťa vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach riadenia spoločnosti, a tiež tak, aby bola prístupná všetkým subjektom spoločnosti, ktoré sa tejto problematike venujú, bez ohľadu na ich právnu formu (je to predpokladom efektívnej implementácie záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa a súvisiacich odporúčaní Výboru OSN pre práva dieťaťa).**
7. **Stratégia pre ľudské práva by mala obsahovať odporúčanie pre aktívnu, systematickú a inkluzívnu spoluprácu orgánov verejnej správy s ďalšími subjektmi spoločnosti, vrátane zástupcov občianskej spoločnosti, pri príprave politik, legislatívy a ďalších záväzných dokumentov, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú najlepšieho záujmu dieťaťa a ostatných záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa.**

¹⁷ Podrobne pozri Záznam z odborného podujatia k príprave Celoštatnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike - práva dieťaťa, 3. Marca 2014 v Bratislave

8. **Technické odporúčanie** - v nadväznosti na záväzky, ktoré vyplývajú z členstva SR v OSN, odporúčame, aby katalóg medzinárodných dokumentov obsiahnutý v Prílohe č. 2 *Medzinárodné dohovory v oblasti ľudských práv*, spracovaný ako súčasť materiálu „Odborný podklad k stratégii vypracovaný členmi redakčného tímu 15.7.2013, bol aktualizovaný a rozšírený o odkazy na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv (1948) a Deklaráciu práv dieťaťa (1959) ako východiskové politické dokumenty, na ktorých sú vystavané záväzné medzinárodné normy a štandardy ochrany a podpory ľudských práv (tu osobitne práv dieťaťa).